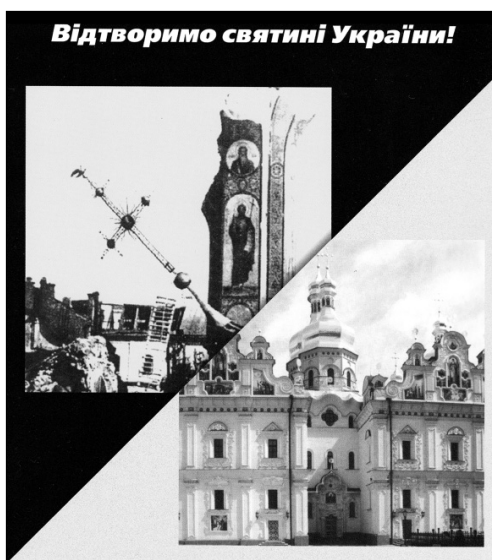

Валентина Іршенко

З ЛЮБОВ'Ю ДО УКРАЇНИ

«Історія людства, всіх країн і народів свідчить про те, що міцність держави, кожної нації і навіть саме її існування ґрунтується на патріотизмі, на духовності, на любові до своєї історії та культури» (Олесь Гончар). Україна є молодою незалежною суверенною державою з багатовіковою історією. Найвизначніші пам'ятки нашої держави були включені до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Україна може претендувати на розширення цього списку.

Та історія не була милосердною до України та її пам'яток. Багато унікальних витворів рук нашого талановитого народу, шедеврів архітектури та пов'язаних із ними творів мистецтва і культури нищилися або грабувалися під час ворожих навал, соціальних катаклізмів, антирелігійної боротьби, воєн. Цим самим руйнувалася і обкрадалася історична пам'ять народу, його духовність і культура. Набіги ворогів оберталися лихом для історико-культурних пам'яток. Пригадаймо лише, як орди хана Батия зруйнували перший кам'яний храм Київської Русі Десятинну церкву, збудовану в X ст. І таких прикладів можна навести чимало. Однак найтрагічніші втрати для нашої Вітчизни принесло ХХ ст. Лише в Києві були знищені такі шедеври українського зодчества, як Свято-Михайловський Золотоверхий монастир, збудований у XII ст., зруйнований 1934 р., Успенський Собор Києво-Печерської Лаври (XI ст.), висаджений у повітря у вересні 1941 р., Церква Успіння Богородиці Пирогощі в Києві (XII ст.), яка згадується в «Слові о полку Ігоревім», знищена 1934 р., Шевченківська святиня Церква Різдва Христового 1814 р., зруйнована в 1950-х рр., у 1934 р. висаджено в повітря Межигірський монастир (XII ст.), де знаходили прихисток літні запорожці, Успенська церква (1686 р.) на Полтавщині зруйнована в 1974 р. – за декілька років до проголошення Незалежності України, дарунок останнього гетьмана України Кирила Розумовського Троїцький собор (1795–1800 рр.) на Київщині зруйнований 1936 р. Цей сумний список можна продовжувати.

Від руйнівного смерчу, воєн, вандалізму сучасних геростратів постраждали тисячі будівель, чимало з яких ми можемо побачити тільки в довідниках. Але не тільки потрібно дбати про відбудову втрачених шедеврів нашої культури. Найуразливішими до втрат є матеріалізовані пам'ятки, на них найзгубніше впливав час: вони старіють, їх потрібно охороняти, ремонтувати, реставрувати, як кажуть, вдихнути нове жит-

тя. Понад десять відсотків пам'яток архітектури, взятих під охорону державою, перебувають в аварійному стані. Слово «реліквія» латинською мовою означає «пам'ять про минуле». У цьому терміні закодований глибокий смисл: людство, створюючи мистецькі шедеври, реліквії, наче застерігало нащадків: «Не руйнуйте, а захистіть рукотворну красу – свої реліквії».

Яку б скруту нині не переживала Україна, ми повинні дбати про майбутнє, адже з руйнуванням пам'яток руйнувалася

душа нашого народу, вбивалося в ньому поняття порядності, обов'язку, честі, благородства, любові до своєї культури. Тому відтворення втрачених пам'яток історії та культури стає для держави нагальною, болючою і життєво важливою проблемою. Багато пам'яток історії та культури, які були окрасою України, становили її багатство і славу, було назавжди втрачено. Ми повинні повернути ці неповторні шедеври нашому народу.

Отож, коли на початку 1990-х років Україна здобула омріяну державну незалежність, коли над нею вже не тяжіли негативні ідеологічні догми, поважні українці, громадськість порушували питання про те, щоб відродити нашу духовну спадщину, особливо культові споруди, які знищувалися за тоталітарного режиму. Першим голос на захист наших скарбів підніс видатний державний та громадський діяч, український письменник, Герой України Олесь Терентійович Гончар. Творчість і життя цього майстра слова і великого громадянина – зразок служіння народу України, його

випромінювала ця добра, чиста, зболена долею України душа.

Завданням Всеукраїнського фонду відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини імені Олесь Гончара є сприяння відтворенню втрачених пам'яток, які становлять собою архітектурну та історико-культурну цінність, виконання державних програм із цих питань. Фонд є однією з перших благодійних організацій із відродження перлин нашої культури, він сприяє і допомагає державі, збирає для цього благодійні внески і пожертви в Україні та зарубіжжі, бере участь у фінансуванні заходів із дослідження та відтворення наших святинь. Усі благодійні, спонсорські, меценатські кошти, зібрані Фондом більш як за 15 років свого існування від добровольців України та зарубіжжя, були спрямовані на відбудову національних святинь України. До складу керівного органу Фонду – Правління – увійшли знані люди: співголови В. Ющенко; Герой України І. Драч; члени Правління вдова Олесь Гончара В. Гончар; Герой України В. Литвин, Д. Гнатюк (колишній член Правління фонду, створеного Олесем Гончаром), Б. Олійник; академіки М. Жулинський, П. Толочко, В. Смолій; Київський міський голова О. Омельченко; онук І. Франка Р. Франко; письменник Р. Лубківський; банкіри С. Аржевітін, В. Лисицький; художник-реставратор І. Дорофієнко та ін. Навічно залишився членом Правління світлої пам'яті В. Гетьман. Очолив Фонд згідно з Указом Президента України академік НАН України, Герой України П. Тронько. І до останнього дня свого земного життя він був головою Правління Фонду. А зараз головою одноголосно обрано послідовника Петра Тимофійовича в справі охорони і пропаганди культурної спадщини Р. Франка.

За участі Фонду визначено масштабну програму відновлювальних робіт на найближчі роки. Постановою Кабінету Міністрів України від 23.04.1999 р. на виконання Указу Президента України затверджено 56 об'єктів-пам'яток Х–ХІХ сс., практично в усіх регіонах України (правда, з невідомих причин ...Постановою Кабінету Міністрів 2007 р. вона втратила чинність). Серед них культові, цивільні та оборонні споруди – собори, церкви, мечеті, каплиці, палаци, садиби, містобудівні ансамблі, фортеці, замки тощо. Зокрема, в Києві передбачалося відтворити Успенський та Михайлівський Золотоверхий собори, Богоявленський собор Братського монастиря, будинок Київського магістрату на Контрактовому майдані. В Севастополі – відбудувати Володимирський собор на місі Херсонес, у Полтаві та Кременчуці – Успенські собори. Поновлюватимуться старовинні замки в Чигирині на Черкащині, Бережанах на Тер-

нопіллі, Корці на Рівненщині. На острові Хортиця, на місці розташування Кам'янської Січі та в Старих Кодаках, передбачено відтворити пам'ятки, пов'язані з історією запорозького козацтва. Споруди палацово-паркових ансамблів відроджуватимуться в Батурині, Тульчині, Шарівці, у Львові підлягає відновленню синагога «Золота Роза», у Феодосії – мечеть Селіма. Вирішено посприяти відбудові меморіальної каплиці над могилою гетьмана Петра Дорошенка в селі Яропольці Московської області Російської федерації.

Згідно з Розпорядженням Президента України «Про першочергові заходи щодо відбудови комплексу Михайлівського Золото-

Собори душі своїх бережіть...

Олесь Гончар

Всеукраїнський фонд відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини ім. О. Гончара

верхого монастиря та Успенського собору Києво-Печерської лаври у місті Києві» пріоритет у фінансуванні відбудовчих робіт було надано пам'яткам столиці України. З моменту створення Фонду (1996) профінансовано проведення археологічних, інженерно-геологічних (включаючи гідрологічні), топографічних, проектних, підготовчих робіт, консерваційних заходів на цих пам'ятках, архітектурно-спелеологічних досліджень руїн Успенського собору та опрацювання ескізного проекту відтворення стінопису та іконостасів в інтер'єрі Успенського собору, на технічне забезпечення функціонування Михайлівського Золотоверхого собору, на фінансування робіт по обстеженню комунікацій на території Лаври, їх стану та прогнозів тощо. У той час, коли ще не були знайдені інші джерела фінансування відбудовчих робіт, кошти Фонду стали суттєвою підтримкою в реалізації Програми відтворення видатних пам'яток. І ось на місці недавньої пустки звелися до неба величаві бані собору та дзвіниці Свято-Михайлівського монастиря...

За клопотанням Фонду на стіні цієї пам'ятки була відкрита Меморіальна дошка ініціатору її відтворення Олесеві Гончару.

Михайлівський Золотоверхий собор, Успенський собор Києво-Печерської лаври, Церква Різдва Христового, Музей народної архітектури та побуту в Києві, Троїцький собор на Київщині, пам'ятки, пов'язані з історією запорозького козацтва на о. Хортиця, синагога «Золота роза», Церква Святого Духа, Наскельна фортеця «Тустань» на Львівщині, Свято-Преображенський собор у Ніжині, Свято-Успенський кафедральний собор, іконостас Мгарського монастиря, Успенська церква в с. Лютенька на Полтавщині, Успенська церква на Сумщині, Шарівський палацово-парковий

ансамбль на Харківщині, пам'ятки Древнього Галича та Переяслава-Хмельницького – це великий перелік пам'яток із того, чим фінансово опікується Фонд.

Збір благодійних коштів розпочався з акції, проведеної в Національному банку України, де 29 березня 1996 року за участі Президента України, відомих політиків, представників наукових установ, ділових кіл, громадських діячів, банкірів та бізнесменів, релігійних конфесій відбулася презентація Всеукраїнського Фонду відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини імені Олесея Гончара. На цьому заході було ухвалено «Звернення до громадян України та українців, які проживають за її межами, до всіх, кому дорога українська культура, хто не байдужий до відродження духовних скарбів України» із закликом до конкретної участі в цій важливій справі.

Перший внесок на відбудову видатних пам'яток нашого народу зробив Президент України Л. Кучма, який подарував Фонду Ікону Богоматері з немовлям XVIII ст. Цю ікону було передано відтвореному Михайлівському Золотоверхому собору 21 листопада 2000 р. у День архистратига Михаїла. А Успенському собору Києво-Печерської лаври передали Ікону, подаровану колекціонером С. Платоновим (нині вона в Музеї історії Києво-Печерської лаври).

15 листопада 2000 р. відбулася благодійна акція передачі Фонду культурних цінностей, вилучених Державною митною службою України, культових і побутових речей, книг, нумізматики тощо XIX–XX cc. Під час проведення акції митники

заявили, що намагаються зробити все можливе, аби нічого з майна народу не вийшло за межі України. Отримані конфіскати Фонд передає церквам, школам, інститутам, культурним закладам. Окремі з них, як і деякі подаровані речові внески, Фонд реалізує на аукціонах. Одержані кошти спрямовуються на відродження пам'яток.

Чимало міністерств, відомств, музеїв, банківських структур тощо підтримали ініціативу Національного банку України, колектив якого перерахував Фонду свій одноденний зарібок. Естафету благодійництва підхопили громадяни України та зарубіжжя. Добродійники зі США, Канади, Великої Британії, Нідерландів, Німеччини, Швейцарії, банки Ав-

стрії передавали Фонду кошти на відродження національних святинь України.

Відома українська малярка Людмила Морозова (1907–1997), життєвий і творчий шлях якої колись трагічно перетнувся з чорними сторінками історії української культури, мешканка США – заповіла поховати себе в рідному Києві, а значну частину свого мистецького доробку й особистого майна, кошти передати на відновлення Свято-Михайлівського Золотоверхого собору. Її прах упокоївся у святому місті на Дніпрі. Свого часу одна з виконавців волі покійної, діячка української діаспори, громадянка США п. Софія Морачевська-Темницька відвідала Фонд і передала на зберігання в Україні дві реліквії з особистого зібрання малярки – образ пресвятої Богородиці Почаївської в срібних шатах та образок Святого Миколая Чудотворця, пам'ятки українського іконопису і золотарства кінця XVIII ст., що належали в минулому до родинних реліквій відомого збирача українських старожитностей В. В. Тарновського. Згідно із заповітом п. А. Морозової ці ікони були передані Михайлівському Золотоверхому собору після його відбудови.

Віктор Роєнко (Канада) створив і очолив Комітет зі збирання коштів на відбудову Михайлівського Золотоверхого собору і періодично передає Фонду зібрані кошти. Уряд Німеччини, благодійники Німецько-Українського форуму передали Фонду кошти на відтворення іконостасів Успенського собору Києво-Печерської лаври. І таких добродійців чимало.

Фонд морально заохочує благодійників та активістів пам'яткоохоронної справи: встановлено відзнаку, якою нагороджуються громадяни, організації України та іноземних держав за

особливо значні матеріальні та творчі внески в справу відродження культурної спадщини України. Нагородженим вручають Знак лауреата із зображенням Олесь Гончара, Диплом та цінний подарунок – бронзову Березину як символ-оберіг України. Першим іноземним громадянином, відзначеним подякою Президента України та нагородженим Вищою відзнакою Фонду, став протопресвітер отець Стефан Посаківський (США), який пе-

редавав значну суму, зібрану серед парафіян та церков США на відтворення Михайлівського Золотоверхого собору. Велика група благодійників і фахівців відзначена Пам'ятною медаллю Фонду «За благодійність та добродійність у відтворенні втрачених святинь». Представники ділових та культурних кіл, які від імені очолюваних ними інституцій чи особисто надали значні благодійні внески, отримали подяку Президента України. Уже більше де-

сяти років щорічно 3 квітня, у день народження митця, вручається Заохочувальна премія, якою відзначається молодь та учні шкіл за вагомі особисті результати в літературі та дослідженні творчості Олесь Гончара.

Олесь Гончар любив свою малу Батьківщину, опікувався с. Суха, що в Полтавській області, де пройшли його дитячі та юнацькі роки. У 1970-х рр. він добився, щоб у Сухій побудували чудову сучасну школу-дитсадок. Саме цю школу, нині від якої залишилися самі стіни, Фонд імені Олесь Гончара придбав для розширення літературно-меморіального музею-садиби Олесь Гончара на Полтавщині.

Фонд і надалі продовжуватиме роботу з відродження та збереження скарбів України, таким діяльним чином виконуючи заповіт великого письменника – «Собори душ своїх бережіть».

